

Kutsekeskharidusõpe keskhariduseta täiskasvanutele – võimaluste ja/või soovi puudus?

Uuringu lühikokkuvõte

Kirsti Melesk, Hanna-Stella Haaristo, Sandra Haugas, Keiu Telve

2017/2018. õppeaastal õppis kutsekeskhariduses 1035 õpilast vanuses 20+ ning on kahanevas trendis alates 2011/2012. õppeaastast, mil õpilaste arv oli 2459 (HaridusSilm). Samal ajal on täiskasvanute osalus kutsehariduses kasvanud, kuid kutsekeskharidusse jõuavad neist vähesed. Väljakutse on ka see, et kõigist keskhariduseta täiskasvanutest vanuses 20+ (umbes 100,000 inimest), õpib keskhariduse tasemel vaid väga väike osa (ca 5%). **Uuringu eesmärk** on analüüsida täiskasvanud õppijatele kutsekeskhariduse pakkumist, korraldust ning selgitada välja õppesse astumist soodustavad ja takistavad tegurid ning õppijate vajadused ja hoiakud kutsekeskhariduse omandamise suhtes. Selle saavutamiseks on uuringus analüüsitud Eesti Hariduse Infosüsteemi ja Eesti Tööjõu-uuringu andmeid, tehtud on 12 intervjuud madala haridusega täiskasvanutega ning 2 fookusrühma arutelu kutsekoolide ja täiskasvanute gümnaasiumide esindajatega, intervjueritud on karjäärinõustajaid (Töötukassa) ning analüüsitud koolide veebilehti õppimisvõimaluste avaldamise osas.

Selleks, et kutsekeskharidus muutuks madala haridusega täiskasvanute seas arvestatavaks haridusvalikuks on vajalik ühelt poolt kutsekeskhariduse õpingute kohandamine täiskasvanu vajadusi arvestavaks ning teiselt poolt madala haridusega täiskasvanute võimestamine. Uuringu tulemuste järgi peaks olema esmane prioriteet **kutsekeskhariduse kohandamine täiskasvanute vajadusi arvestavaks õppe vormiks**. Uuringust leidsime, et täiskasvanud ei ole kutsekeskhariduse õppekavadel prioriteetne sihtrühm, mis tekitab ja võimendab sisenemisbarjääri: informatsioon õppimisvõimaluste kohta on suunatud noortele, õppekavadel on vähe täiskasvanuid ning koolidel ei ole ressursi ja oskusi täiskasvanud õppijate vajadustega arvestamiseks. Selleks on vaja:

- toetada kutsekoole täiskasvanute kui kutsekeskhariduse sihtrühma defineerimisel, kaardistamisel ja selle populariseerimiseks vajalike materjalide välja töötamisel (sõnumite kujundamine, kutsekeskhariduse võimaluste tutvustamine täiskasvanutele);
- arendada mitmekesiseid õppimise võimalusi kutsekeskhariduses, sealhulgas sessioonõppe juurutamine, heade praktikate levitamine paindliku õppe rakendamiseks täiskasvanute gümnaasiumides ja kutsekoolides (eriti seoses üldainete õpetamisega), täiskasvanud õppija vajadustele kohandatud õppemetoodikate arendamine ja juurutamine kutsekeskhariduse õppes, eriala- ja üldharidusainete lõimimine, VÕTA rakendamine töökogemuse arvestamisel.
- Edendada kutsekoolide koostööd erinevate osapooltega, sealhulgas täiskasvanute gümnaasiumidega (koostööplatvormi loomine ja uute koostöö viiside leidmine, koostöövormide piloteerimine koolides, kus koostöö vajadus ja valmisolek on suurem), Töötukassaga (tasemeõppes osalemise toetuse populariseerimine tingimustele vastavatel õppekavadel, teavitussüsteemi loomine, kus kõik tingimustele vastavad kandidaadid suunatakse koheselt toetuse taotlemise juurde) ja huvihariduse pakkujatega nii kutsekoolide sees kui ka väljaspool – nt kõrgkoolid, rahvaülikoolid (süsteemi loomine, kus koolitustel või kursustel osalemine annaks suuna vastava valdkonnaga seotud kutseõppesse ning kus koolitustel omandatud teadmisi on võimalik arvestada õpingute läbimisel; läbi väiksemas mahus koolituse on võimalik tutvuda erialaga ning teha sujuvam üleminek tasemeõppesse).

Siiski ei ole vähem oluline ka **madala haridusega täiskasvanute võimestamine ja julgustamine tasemeõppega uuesti alustama**.

MIS MOTIVEERIB POTENTSIAALSET ÕPILAST?

- ◆Töötamise perspektiiv, õpitava seotus tööga
- ◆Edasiõppimise huvi
- ◆Huvipakkuv (ja piisavalt lai) erialavalik
- ◆Saavutusvajadus (kõrgem enesehinnang, soov saada hakkama, olla eeskuju)
- ◆Positiivsed õpikogemused ja eeskujud enda ümber, sõprade ja lähedaste seas
- ◆Ümbritsevate osapoolte (tööandja, lähedased, Töötukassa, kooli) toetus ja suunamine
- ◆„Kaks-ühes“ võimalus— omandada korraga kutse- ja keskharidus
- ◆Huvi õppimise vastu on suurem kui noorena
- ◆Väline motivatsioon—soovitud ametikohal on keskharidus/kutse kohustuslik

POTENTSIAALSE ÕPPIJA TÜÜBID**MIS ON SUUREMAD TAKISTUSED?**

- ◆Ajaresursside piiratus—õppimise ühildamine töötamise ja pereeluga
- ◆Hirmud ja eelarvamused hakkama saamise ees, vähene või puuduv õpikogemus
- ◆Vanuselised eelarvamused (nii kooli kui täiskasvanute enda ja kaasõpilaste poolt)
- ◆Rahaline ebakindlus, madalad sissetulekud
- ◆Vähened õppimisvõimalused või tööturu perspektiiv kodukohas
- ◆Vähene eesti keele oskus

Õppima asumise otsuse tegemine ei ole täiskasvanutele lihtne. Seda mõjutavad psühholoogilised barjäärid, eelarvamused õppimisest, teiste hinnangud ja praktilised, igapäevaelust tulenevad takistused, mis muudavad õppima asumise raskemaks. Selleks, et toetada madala haridusega täiskasvanuid tasemeõppega uuesti alustama vajavad nad igakülgset toetust nii praktiliste barjääride ületamiseks kui ka sisemise motivatsiooni tõstmiseks. Seda toetavad:

- Täiskasvanu kui potentsiaalse õppija enesehinnangu tõstmine, et toetada motivatsiooni ja valmisolekut õpinguid alustada, sealhulgas täiskasvanud õppija (ka kutsekeskhariduses õppija) kogemuslugude jagamine, täiskasvanud õppija kui ettevõtliku, julge, pealehakkaja inimese kuvandi loomine, õpilaste omavahelise nõustamise võimestamine, vahetu õppijakogemuse jagamine, vanuseliste eelarvamuste vähendamine avalikus arvamuses.
- Kesk- ja kutsehariduse olulisuse populariseerimine ühiskonnas, sealhulgas kutse- ja keskhariduse rolli esile tõstmine tööturu ja õppimise võimaluste avardamisel, kutse- ja keskhariduse populariseerimine tööandjate seas (tööandjate kui õppe väärtustajate rolli tähtsustamine)
- Kutsekeskhariduse karjääriteede esile tõstmine (millised võimalused avalduvad konkreetse õppekava läbimisel õppimises ja tööturul), varasemate õpilaste karjääriteede kogumine ja esitlemine tulevastele õpilastele ja karjäärinõustamisele ligipääsu toetamine madala haridusega täiskasvanute seas
- Väliste barjääride ületamise toetamine, sealhulgas pere, töö ja õppimise ühildamine (töö ja õppimise ühildamise praktiliste lahenduste kogumine ja esitamine täiskasvanud õpilastele, kutsekeskharidust väärtustava tööandja tunnustamine, lapsehoiuvõimaluste pakkumine mittetraditsioonilisel ajal jne), ligipääsu parandamine õppimisvõimalustele toetades maapiirkondades potentsiaalsete õpilaste transporti kodu ja kooli vahel, õpilaste rahaline toetamine (toetus/stipendium) (ka olemasolevatest toetusvõimalustest teadlikkuse suurendamine) ning keelebarjääri vähendamine pakkudes enam eesti keele õppe võimalusi (sh erialase keele õpet) vene või muu emakeelega õpilastele.
- Informatsiooni parandamine õppimisvõimaluste kohta, sealhulgas koolide kodulehtedel esitatava info selguse parandamine, õppeinfo jagamine erinevatest allikatest (sh koolid, Töötukassa, kohalikud omavalitsused), täiskasvanutele suunatud karjääripäevade korraldamine.